

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 18. aprila 1860.

Oklic.

9. dan prihodnjega mesca bo letni zbor kranjske kmetijske družbe.

Častitim podružnicam po deželi je glavni društveni odbor to že uni mesec oznanil in jih prosil, naj pripravijo za-nj po navadi naznanila kakošnih posebnih kmetijskih skušinj, ki so jih morebiti naredile, — naj mu razodenejo napredek kmetijstva zadevajoče želje ali svete, — naj mu imenujejo posebno pridno sadjo- in murvorejce, da se jim podelijo sreberne medalije ali slavivne pisma, — naj mu imenujejo može, ki bi se vzeli v versto udov kmetijske družbe itd.

Ker gosp. predstojniki s svojimi odborniki morejo vse to le storiti, ako jim gospodarji gosposkega in kmečkega stanú povejo, kar to ali uno gori imenovanih reči zadeva, naj se tedaj vsak, ki ima o tem kaj sporočiti, še ta teden oberne do gosp. podružničnega predstojnika svojega kraja.

Če želi kdo kakošno mašino ali kaj družega velikemu zboru na ogled postaviti, naj naznani to pisarnici kmetijske družbe v Ljubljani najmanj 3 dni pred zborom.

Glavni odbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

Še nekaj o sladkem sirku, posebno dobri živinski klaji.

Gospod prof. Hlubek piše v 11. listu „Wochenblatt“ marsikaj o sladkem sirku, kar se nam vredno zdí povedati tudi v našem listu.

Podružnice kmetijske družbe so si naročile letos 25 vagánov tega sirka, da ga bojo sejale po različnih krajih Štajarskega. Vsak si želi obile živinske klaje, ki jo sladki sirk obeta. *)

Dalje piše gosp. dohtar o sirku to-le:

Seje se sladki sirk gosto kakor turšica, ki se za klajo seje. Na Štajarskem (tedaj tudi na Kranjskem) je čas setve od srede mesca aprila do majnika, ako ga hoče gospodar trikrat žeti ali kositi; — ako ga pa v sternišje seje mesca malega serpana (julija), ga more le enkrat žeti ali kositi. Na oral (joh) prav dobre, močne zemlje je 20 do 25 funtov semena treba, na srednji zemlji 30 do 35, na bolj pusti — ktera pa vendar nikoli ne sme biti preslaba! — 40 do 50 funtov. Bolje je, gosto ga sejati kakor redko.

Kdor seje sirk, da bi semena pridelal, naj ga seje v verste (po žnori), versta od verste poldrugi čevlj, zerno od zernja v verstah pa po $\frac{3}{4}$ ali po čevlji.

Kakor je vreme kali sirk v 10 ali 18 dneh; do konca rožnika (junija) zraste 20 do 25 pavcov visok; zdaj se dá pervikrat žeti.

Požeti sirk v 5 do 6 tednih zraste 30 do 40 pavcov

*) Še enkrat ponavljamo, da se sladkega sirka funt dobí po 40 nov. kr. na vertu kmetijske družbe v Ljubljani. Je sicer ta sirk, iz Dunaja dobljen, dražji memo štajarskega, al iz Štajarskega ga ljubljanska družba letos ni mogla več dobiti.

Vred.

visok in mesca vélikega serpana (avgusta) se more vdrugič žeti. Dvakrat požeti sirk zraste do konca oktobra (kozoperska) spet 24 do 30 pavcov visok, in se more zdaj vtretjič žeti.

Na polji kmetijske štajarske družbe so pridelali lani v 3 košnjah na oralu zemlje na enem prostoru 677 centov presne (frišne) klaje ali 117 suhe, — na drugem prostoru 711 centov presne ali 140 suhe, — na tretjem prostoru 599 centov presne ali 138 suhe, na četertem pa 676 centov presne ali 161 suhe klaje.

Po tem pridelku najbolje kaže, sirk pervikrat kositi perve dni mesca julija, vdrugič sred mesca avgusta, vtretjič pa mesca oktobra.

Kdor morebiti ne vé, kako rada živina sirk je, temu povemo, da molzne krave, če jim veržeš vsake sorte klaje, najraje segajo po sirku, presnem in mladem.

Sirk iz Babolne na Ogerskem, kjer ga vodstvo c. k. kobilstva veliko prideluje, pri nas popolnoma dozori; tisti pa, ki smo ga dobili iz južnega Francozkega, ni dozorel.

Gospodarske skušnje.

(Kaj početi, ko se govedu rog odlomi). Da se goveji živini rog odbije, se pogostoma primeri, največkrat se pa krave mulaste vidijo, katerih rogov niso na glavi tako močno vrašeni kakor volovski. Vendar se z rogom večidel ne odbije tako imenovani steržen, to je, košeni storž, iz katerega rog raste; in to je dobro. Smolnat flašter, ki se po odbitem rogu okoli steržena oveže, večidel vse kmali zaceli. Napravi se potem okrog steržena nov rog. Če je tudi krajši od poprejšnega, vendar le ni živinče tako spačeno, kakor je brez rogú.

(Od zalivanja drevés). Napaka, ki se pri reji sadnih drevés tako pogostoma nahaja, je, da se večidel le tikoma okoli debla zalivajo. Skorej vsako drevo ima okoli debla nakopičen griček, da voda, s katero se drevó zaliva, na vse kraje odteka. Kdor drevésa le tikoma debla zaliva, pripomore, da začnejo tanjši koreninice serčnih navzdol spušenih korenin plesniti in se sčasoma pôsuše. Ta bolezen se čedalje razprostira, da marsiktero drevó vsuši. Če drevésa zalivaš, ne zalivaj jih tikoma okrog debel, ampak glej na drevésno krono, in v kolobar, ki ga krona zadeva, zalivaj drevesom, ki precej od debla sega. Ravno tako škodljivo je tudi, če se drevésom okrog debla gnojí.

Kje so sedanji čas pravi kraji za rokodelstva, za obertnije in fabrike?

! — V pretečenem stoletji si ljudje niso mogli nič misliti brez ograj natančnih predpisov; vse je moglo teči v teh vojnica. Še za obleko so veljale postave. Rokodelci naj se nikar ne pečajo s kmetijstvom — so rekli — ker to njih misel na druge reči obrača in jih moti v svojem rokodelstvu. Prebivavci večjih mest naj se nikar ne pečajo s kmetijstvom, ktero naj se prepusti samo bližnjim vasém

Le manjši mestnjani utegnejo biti tudi kmetovavci. Nasproti pa naj se po kmetih terpijo le taki rokodelci, ki so kmetijstvu potrebni; ker pa taki rokodelci nimajo veliko dela, ne smejo imeti učencov, kateri se pri njih ne morejo popolnoma izučiti rokodelstva.

Tudi je pred sto leti sploh ta misel veljala, da velike mesta niso za fabrike; na kmetih — so rekli — je za-nje pravo mesto, ker dobivajo marsikaj, česar potrebujejo, zlasti pa derva za kurjavo, veliko cenejše; potem morejo tudi svoje izdelke bolji kup prodajati. Tudi je dnina (lon) po kmetih zmiraj nižja kakor v velikih mestih; fabrike dobivajo cenejše delavce, in ti nimajo na deželi toliko priložnosti, zapraviti kar zaslužijo, kakor po mestih, kjer jih izgledi premožnejših ljudi zapeljujejo, ali pa se nesrečne mislijo, če vidijo druge dobro živeti, same sebe pa stradati. Le take fabrike, ki delajo reči za lišp in potrato — je mislil na priliko žl. gosp. Sonnenfels, slavni učnik državnih věd na dunajskem vseučilišču pod vladarstvom cesarice Marije Terezije — so v velikih mestih na pravem mestu, ker le tū se kupuje njih blago, ki bi iz kmetov dovaževano že zavolj vožnine moglo dražje biti.

Tako so mislili nekdanj.

Al dandanašnji se je veliko premenilo v vsem. Namesto derv se rabi v fabrikah premog, — delavce nadomestujejo parne mašine, — in delo je razdeljeno med več fabrik: ena dela samo to, druga spet samo to, in še le tretja ali peta in deseta sestavlja to, kar so vse une, pa vsaka posebej naredile. To se pa vse lože dožene v fabriških mestih, ne pa, ali saj z večjimi stroški na kmetih.

In tako vidimo dandanašnji, da se fabrike iz dežele preseljujejo v mesta in se veliko lože obnašajo. Nasproti pa tudi vidimo, da se obertnije in fabrike po kmetih nase-ljujejo, ako jim tū bolje kaže; al delavcom se zatega voljo ne godi vselej bolje, ker skušnja uči, da v takih fabrikah na kmetih delavce včasih vsakdanji živež dražji stane kakor v velikih mestih, kjer se marsiktera reč lože in cenejše kupi kakor na kmetih; na kmetih ti kerčmar kosilo večidel bolj zasoli kakor v mestu, kjer si lože cenejšo gostivnico izbereš.

Kaj tedaj, ako to reč na vse strani prevdarimo, je pravo? Po naših mislih je napčno, ako se ta poteguje le za to, da naj obertnije in fabrike bojo v mestih, uni pa za njih stanovanje po kmetih. Pravo zná biti to in uno, kakor okoljšine nanesó. Naj tū nobeden kopita ne zagovarja, po katerem bi se moglo vsigdar ravnati! Umen mož si bo že sam izvolil pravo.

Res je in tajiti se ne dá, da je za čedno obnašanje delavcov večji dobiček, ako so fabrike na kmetih, kjer se ne steka toliko različnih ljudi, kjer ni toliko malopridnih tovaršij kakor se jih najde po mestih, in tudi ne toliko skušnjav napčnega življenja.

Ali pa imajo tisti prav, ki terdijo, da po fabrikah in še celó po fabrikah, ki iz pese delajo cukr in morajo zavoljo tega blizo kmetov ali na kmetih biti, se širi spačenost po kmetih, — tega si ne upamo podpisati. Morebiti to vendar ni tako hudo, kakor nekteri mislijo, ki so vajeni, svet le skozi črne očnice gledati in ki preradi vidijo pezdri v očesu vsakega mestnjana, bruna pa v očesu svojih kmetov ne? Ne delajmo po nepotrebnem sten med mestnjani in kmeti, ker eden brez drugega dandanašnji ne more biti!

Dva draga kamna.

Neki prost kmetič pride po opravkih v hišo zlo bogatega tergovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je še le ustal in se umival. Prijazno reče tergovec kmetiču: Oče, le vsedite se na ta-le stol in počakajte, da se umijem, potem se bova kaj pomenila. Kmetič se vsede in ogleduje perstane, ki jih je gospod s perstov snel in na mizo položil, dokler se ne umije. Dva perstana sta kmetiča posebno v

oči bodla, ker sta bila posebno lepa in se zlo lesketala. Kmetič reče: Gospod žlahen, ne zamerite, da vas vprašam: koliko veljata una dva lepa perstana? Gospod pravi: „Sej mi ne boste verjeli, če vam tudi povem. Oba veljata petsto goldinarjev.“ Kmetič se začudi in pravi: Hm, šejnekejte, lepi dnarci! Sej ni toliko zlata, pa toliko veljata!“ Gospod pravi: „Res ni toliko zlata, pa le kamenci so tako dragi, ki so v perstana vdelani — to so žlahni kamni, zato se tako svetijo. Kmetič pravi: No no, to pa že verjamem, sem že včasih slišal, da so taki kamni zlo dragi. Pa gospod žlahni, povejte mi tudi še, koliko dobička vam pa prinesejo ti-le žlahni kamni na leto? Gospod se nasmeja in pravi: E kako ste prismojeni, ki mislite, da mi morajo kaj dobička prinesiti. Perstane natakнем na perste, da se ž njimi pobaham, kadar med ljudi grém.

Kmetič pravi: Tudi jez imam doma dva kamna, pa mi prinašata vsako leto čistega dobička petsto goldinarjev, da si ne veljata več ko 25 gold. oba. Gospod se začudi in pravi: Oho! kako je to mogoče?

Zdaj se pa kmetič nasmeja in pravi: Prav lahko — moja dva kamna sta malinska kamna.

Višnjogorski.

Glasi o cesarskem ukazu zastran učnega jezika v šolah.

III.

(Dalje).

Dokazano je, da je katoliška vera pri nas zares národna vera — tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národen jezik; tista cena, ki gré domačemu, gré tedaj latinskemu — oba sta naša; katolištvo je sprijelo se z narodnostjo in latinščino s slovenščino.

Kaj pa nas uči to premišljevanje? kaj zahteva ta resnica? Rekel sem, da nam je latinski jezik národen nauk, že zato je nemogoče, ga od slovenščine ločiti. Latinski jezik pa je za nas tudi svet nauk, kakor je svet Gerku starogerški, Rusu in Serbu staroslovenski. S svetimi rečmi pa se ni šaliti; s pomočjo sedanjega gerškega se uči Gerk svoj cerkveni, stari jezik, ravno tako Rus in Serb. To je po naravi in po pravici, da se izbere tak pripomoček, s katerim se najpred in najbolj natanko visoki namen doseže. Kakor se ne moremo znebiti narodnosti, se tudi cerkve ne smemo in tudi ne tistih reči, ki jih tirja cerkev. Ta pa hoče, da znajo njeni učitelji (se vé, da se ne govori tū o prostem ljudstvu) latinski. Toraj bi se ga pri nas vsakako učiti morali, če bi se prav vlada za-nj ne menila. Ta nauk ni zgolj posveten, je tudi cerkven in zatorej tudi ni zgolj državten, je tudi národen, za nas tako rekoč privaten in personalen. Opraviti ima ž njim neposredno naša narodnost — in kaj pa je bolj po pameti in bolj po naravi, kakor, da si ga prilastuje po narodno, brez spotik in ovinkov, kakor si ga prilastuje vsaka druga narodnost? Turek in Persijanec imata oba koran v arabskem jeziku, oba si ga dajeta razlagati po turški ali perzijski in nikoli ni še v glavo padlo Turku, najpred persijski ali francozki se učiti in si potem svoj koran po persijski ali po francozki tolmačiti, čeravno sta mu sicer ta dva jezika koristna in nekteremu tudi potrebna. „Was dem einen recht, ist dem andern billig“. Ko so sprejeli naši spredniki s katoliško vero latinski jezik, niso šli najpred nemški se učiti, da si s tujim jezikom latinščino raztolmačijo; s slovenščino se je dalo tudi to opraviti. In kar je bilo takrat mogoče, da bi zdaj ne bilo? Zdaj, ko nam nihče utajiti ne more, da nam je jezik za čudno hitro in lično se izobrazil. Družba vere in narodnosti nam je bila vedno na največjo korist; s ponosom se je zamoremo spominjati; zato pa nam mora tudi historična zgodba se imenitna zdeti, da se je pobratila že od konca slovenščina z latinščino sama, brez osrednika in mešetarja.